

SPRAWOZDANIA

1. DEMONOLOGIA W NAUCE OJCÓW KOŚCIOŁA (Sekcja Patrystyczna, Siedlce, 21-22 IX 1998 r.)

W dniach 21-22 września 1998 r. odbyło się w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach doroczne spotkanie członków Sekcji Patrystycznej, działającej przy Komisji Episkopatu Polski ds. Nauki Katolickiej. Członkami Sekcji są – jak wiadomo – wykładowcy patrologii i archeologii chrześcijańskiej pracujący w seminariach duchownych oraz wyższych uczelniach w Polsce. Stało się już tradycją zjazdów patrystycznych, że rozpoczynają się one celebracją Ofiary Eucharystycznej. W pierwszym dniu obrad Mszy św. przewodniczył ks. bp dr Jan Nowak, ordynariusz Diecezji Siedleckiej, który w homilii zwrócił uwagę na aktualność podejmowanego problemu: „Ojcowie Kościoła nie pomijają tematu szatana ani w swych traktatach teologicznych, ani w homiliach i katechezach, czego nie można powiedzieć o współczesnym przepowiadaniu. [...] Może dlatego ostatnio Rzym pyta biskupów o to, czy istnieje urząd egzorcysty w diecezji, a w sierpniu zorganizowano w Rzymie specjalne studyjne spotkanie na temat roli egzorcystów, co także świadczy o aktualności podjęcia tematu o szatanie u Ojców Kościoła”^{*}.

Otwarcia obrad dokonał ks. prof. dr hab. Jerzy Pałucki, przewodniczący Sekcji Patrystycznej. Po powitaniu wszystkich obecnych złożył serdeczne życzenia Jubilatowi – ks. prof. dr hab. Henrykowi Wójtowiczowi oraz gratulacje ks. dr Józefowi Grzywaczewskiemu, gospodarzowi spotkania, z okazji nominowania go na Rektora Polskiego Seminarium w Paryżu. Nawiązując do tematu spotkania: „Demonologia w nauczaniu Ojców Kościoła” podkreślił, że szczególnie w Apokalipsie znajdujemy precyzyjne opisy walki Chry-

^{*} Przepis redakcji: Dla przypomnienia nauki o szatanie Kongregacja ds. Nauki Wiary już w 1975 r. przygotowała dokument: *Fede cristiana e demonologia* (OsRom 115:1975, nr 145, 26 czerwca, ss. 6-7), w którym jest mowa o jego istnieniu w oparciu o Nowy Testament, zwłaszcza świadectwa samego Jezusa Chrystusa, ważne orzeczenia Soboru Laterańskiego IV (1215), wypowiedzi papieży i innych soborów, a także nowych rytuałów.

tusa i jego Kościoła z szatanem oraz jego aniołami. Bez wątplenia ta nowotestamentalna demonologia jest spadkobiercą demonologii starotestamentalnej, a także pism z Qumran oraz tradycji hellenistycznej. Istnienie i aktywna działalność diabła, demonów jest nie tylko przedmiotem tradycji i pobożności ludowej, lecz znajduje swe miejsce także w teologii Ojców Kościoła. Jednak uwarunkowana w większości ówczesną wizją kosmologiczną i antropologiczną demonologia patrystyczna sprawia dzisiejszym badaczom sporo trudności. Należy więc bliżej się przyrzeć i dokładniej poznać źródła tej skomplikowanej demonologii patrystycznej oraz cały dramatyzm i niebezpieczeństwo zła, aby lepiej zrozumieć wielkość zbawczego dzieła Chrystusa.

Sesji przedpołudniowej przewodniczył ks. prof. dr hab. Emil Stanuła (ATK). Pierwszy zaś referat wygłosił ks. dr Krzysztof Witko (WSD Lwów) pt. *Demonologia w nauce Ojców Kościoła. Ogólny zarys badań problematyki i jej główne kierunki*". W pierwszej części referatu przedstawił obszernie wybraną literaturę przedmiotu ze szczególnym wyróżnieniem słowników, encyklopedii, oraz obcojęzycznych opracowań książkowych i artykułów. W drugiej natomiast jego części omówił główne bodźce rozwoju starożytnej demonologii chrześcijańskiej oraz jej zasadnicze tematy. Podkreślił, że demonologia Ojców Kościoła ma przede wszystkim związek z pierwotną perspektywą soteriologiczną, którą charakteryzuje temat zwycięstwa Chrystusa nad demonami. Następnie ks. prof. dr hab. Wincenty Myszor (ATK) przedstawił referat pt. *Stwórca świata i szatan w pismach gnostyków*: po ukazaniu ogólnej wizji gnostyckiej stworzenia świata przedstawił obraz szatana, szczególnie w tekstach tych grup gnostyków, którzy starali się zachować pozory, iż są chrześcijanami. Kolejny referat wygłosił ks. dr Tomasz Kaczmarek (WSD Włocławek) pt. *Taktyka szatana wobec Kościoła według św. Cypriana*. Celem tego wystąpienia opracowania było ukazanie zmagania Kościoła kartagińskiego w połowie III wieku o zachowanie swej tożsamości eklezjalnej wobec rozlicznych prób jego rozbięcia przez prześladowania, odejście od wierności duchowi tradycji apostołskiej, a zwłaszcza przez rozbijanie jedności kościelnej. Jako ostatni przed południem wystąpił prof. dr hab. Jerzy Wojtczak (UW) z referatem pt. *Świat duchów w «Epitome» Laktancjusza*, przybliżając słuchaczom naukę Laktancjusza, który przez powołanie się na naukę Platona wykazywał, że człowiek w raju od samego początku był jedynym sługą Boga, a nie aniołowie, o których w opisie stworzenia nie ma mowy i dopiero po zabójstwie Abła pojawia się demon. Po prelekcjach odbyła się dyskusja nad przedstawionymi zagadnieniami.

Sesji popołudniowej przewodniczył ks. prof. dr hab. Bogdan Częsz (UAM Poznań). Pierwszy referat podczas tej sesji wygłosił ks. prof. dr hab. Henryk Pietras (Kraków PAT) pt. *Szatan a początek świata materialnego*". Podkreślił, iż Orygenes nie wątpi, przy całej hipotetyczności swych założeń, że „stworzenie świata polega na upadku” i oddalenie się od dobra istot rozumnych nie zmienia Bożych planów. Bóg wręcz dostosowuje się do kondycji upadku. Szatan, pierw-

szy z upadłych, był też równocześnie pierwszym dodatkowo obdarowanym. Dla niego, przede wszystkim, stworzył Bóg nowe miejsce w materialnym świecie, gdyż takiego potrzebował. Z kolei ks. dr Paweł Wygralak (WSD Poznań) w referacie pt. *Postawa św. Antoniego wobec demona i jego pokus*”, ukazał myśl św. Antoniego Pustelnika na temat pochodzenia i działania szatana oraz proponowane przez tegoż Ojca Pustyni metody walki. Wskazał na szczególną rolę działania Ducha Świętego oraz wyraźnie podkreślił, że zdaniem św. Antoniego nie wszystkie pokusy trapiące człowieka pochodzą od szatana, a są raczej owocem samowoli. Następnie ks. dr Mariusz Szram (KUL) w referacie pt. *Alegoryczna interpretacja demonów w szkole aleksandryjskiej* najpierw przedstawił założenia metodologiczne numerologii aleksandryjskiej ukazując jej rys historyczny, a następnie wskazał na misteryjne rozumienie liczb w środowisku aleksandryjskim, a także celowość umieszczania ich w tekstach Pisma św. Na zakończenie referatu przedstawił obszernie analizy kilku wybranych liczb. Potem ks. dr hab. A. Żurek w swym wystąpieniu pt. *Św. Augustyn wobec kwestii „skąd wziął się diabeł?”* wykazywał, że Doktor Łaski w swej nauce o szatanie właściwie nie podaje źródła jego pochodzenia, gdyż, jak sam stwierdza, nie znajduje wyjaśnienia w Biblii. „Bóg stworzył go, gdy stwarzał aniołów, gdy oddzielał światło od ciemności, a przyczyną jego upadku była pycha?”

Po ożywionej dyskusji nad przedstawionymi w referatach problemami przystąpiono do omówienia spraw bieżących. Wskazano m.in. na konieczność koordynacji badań prowadzonych w różnych ośrodkach, przedyskutowano i oceniono zmiany programowe dotyczące prowadzenia wykładów z patrologii oraz omówiono możliwości publikacji tłumaczeń tekstów patrystycznych. Dokonano zapowiedzi wydawniczych oraz już tradycyjnie zachęcano do przekazywania informacji o ukazujących się publikacjach patrystycznych w Polsce, do redakcji „Vox Patrum”, gdzie opracowuje się i publikuje coroczną bibliografię patrystyczną. Przy tej okazji uczestnicy sesji wyrazili wdzięczność ks. dr hab. Antoniemu Żurkowi, który od kilku lat przesyła członkom Sekcji listę najnowszych polskich publikacji patrystycznych.

Drugi dzień obrad rozpoczęto również Mszą św. koncelebrowaną. Sesji naukowej tego dnia przewodniczył ks. dr Stanisław Longosz (KUL). Pierwszy referat wygłosił ks. dr Jerzy Woźniak (Kraków) pt. *Nauka o szatanie w pismach Ojców syryjskich*. Najpierw omówił w nim kwestie filologiczne i podstawowe terminy, a następnie teksty źródłowe przybliżając słuchaczom demonologię św. Efrema Syryjskiego. Z kolei ks. dr Tadeusz Kołosowski (ATK) w referacie pt. *Nauka o szatanie, jego oddziaływaniu na ludzi i walce z nimi w kazanich św. Cezarego z Arles* ukazał, jak głęboko zakorzeniona była w mentalności mieszkańców miast i wsi Galii magia oraz stosowanie różnego rodzaju amuletów. Następnie dokonał analizy wybranych fragmentów z kazań Cezarego, przypominając m.in., że Biskup z Arles zalecał, aby nie przesadzano z nadmiernym wpływem szatana na życie człowieka, gdyż on co prawda kusi, stara się uwieść

człowieka, popycha go do złego działania, ale bez wolnej decyzji człowieka dostępu do niego nie ma. Potem ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz (KUL) wygłosił komunikat na temat: *Szatan w poezji Seduliusza*, a pani dr hab. Bożena Wronikowska (KUL) przedstawiła bogato udokumentowaną przeźrociami prelekcję pt. *Wąż w ikonografii antycznej i wczesnochrześcijańskiej*. Podczas końcowej dyskusji zwrócono uwagę na konieczność przygotowania wyczerpującego i pogłębionego studium na podjęty na sympozjum temat. We wnioskach ks. dr Jan Słomka (WSD Łódź) zaproponował uczestnikom sesji opracowanie w internecie wszystkich polskich tłumaczeń pism Ojców Kościoła, a ks. dr hab. Antoni Swoboda (UAM) zapoznał wszystkich z możliwościami nabycia starożytnych tekstów źródłowych w opracowaniu komputerowym.

Na zakończenie prezes Sekcji ks. prof. J. Pałucki w imieniu uczestników zjazdu podziękował gospodarzom za gościnne przyjęcie w Siedleckim Seminarium i zaprosił wszystkich obecnych na przyszłoroczne sympozjum patrystyczne do Legnicy.

Ks. Jerzy Pałucki

2. XXXI DOROCZNE SPOTKANIE SEKCJI FILOLOGICZNEJ (Opole, 9-10 września 1998 r.)

W spotkaniu wzięło udział 21 członków sekcji: mgr Maria Banach (PAT Kraków), mgr Helena Błazińska (MWSO i KUL Lublin), ks. mgr Stanisław Duda (Strykowo), ks. dr Tadeusz Gacia (WSD Kielce), ks. mgr Władysław Golis (WSD Sosnowiec), s. dr Ambrozja Kalinowska OSB (MWSO Olsztyn), ks. mgr Sylwester Laskowski (WSD Radom), ks. dr Stanisław Longosz (KUL Lublin), ks. dr Kazimierz Obrycki (PWT Warszawa), ks. mgr Jerzy Olszowski SDS (Bagno), mgr Elżbieta Roguszcak (Gdańsk), ks. dr hab. Antoni Swoboda (PWT Poznań), prof. dr hab. Marian Szarmach (UMK Toruń), ks. mgr Mieczysław Świdziniewski (MWSO Białystok), ks. mgr Józef Targosz (Ołtarzew), prof. dr hab. Jerzy Wojtczak (UW Warszawa), ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz (KUL Lublin), ks. mgr Zbigniew Wróbel (WSD Włocławek), ks. mgr Zbigniew Wójtowicz (MWSO Lublin), ks. dr Ignacy Pająk MSF (Kazimierz Biskupi), ks. dr Norbert Widok (WSD Opole).

Pierwszy dzień sesji rozpoczęła Msza św. w kaplicy seminaryjnej; koncelebracji przewodniczył ks. prof. dr hab. Alfons Nossol, Biskup Opolski. W homilii nazwał on literaturę klasyczną i patrystyczną „locus theologicus”, podkreślając, że to właśnie filologia klasyczna pozwala dotrzeć do słowa Bożego w jego kontekstualności. Obrady otworzył przewodniczący Sekcji ks. prof. dr hab. Henryk Wójtowicz. W imieniu zaś Seminarium uczestników obrad – z powodu nieobecności rektora – powitał ksiądz prefekt Rudolf Nieszwiec. Pierwszej